

משתגעין ומתלהטין תורת האור החיים הקדוש

פרשת וירא

פנינים מובחרים משוברים
ומתומצחים על פי דברי רבינו

פניני חיים

מוסר חיים לקח מהפרשה במשנת רבינו

בשמי"ם ראש - לזכות ידידנו הרה"ח רבי יהודה בן שרה מרים הי"ו ווייס זצ"ל

שקד' אין כאן - 'יראת שמים' יש כאן!

ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן. ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה. ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי יראה, ויאמר לא כי צחקת (יח יב-טו).

לכאורה משמע שסיפר הכתוב בגנותה של שרה אמנו. שבפה מלא הכחשה את האמת, שהרי הפסוק מעיד שאכן צחקה. אולם על פי האמת, מי שחושד בשרה שעשתה דבר כזה, אינו אלא מן המתמיהים. מלבד שלא יעלה על הדעת ששרה תוציא מפיה שקר חס ושלום, הלא במצבה לא היה כל הגיון בכך. הלא ברור היה מראש, שאין לה סיכוי להכחיש את העובדות, כיון שהקדוש ברוך הוא גילה לאברהם את האמת. ואם כן נשאלת השאלה, מה היה באמת פשר התנהגותה?

ומבאר רבינו ברעיון נפלא, שבאמת לא רק שלא היה כאן כל כוונה לשקר, אלא אדרבה, התנהגותה מלמדת על היראת שמים שבה.

ונסביר את הענין בדוגמה מן המציאות: נניח, שבעל עסקים נתפס בעוון הברחה גדולה. משפטו נערך בפני בית המשפט, והשופט שאל את הנאשם אם אכן ביצע את העבירה המיוחסת לו. בקול בוטח, ללא היסוס, עונה הלה: כן, בוודאי!

מהו הרושם המתקבל מהודאה זו? מי שמסוגל להודות באשמה בלי להניד עפעף, סימן הוא שאינו רואה במעשה זה כל עוול. אדם שבאמת רובצים עליו רגשי אשמה, יקשה עליו להודות. ככל שחרטתו עמוקה יותר, הולכת ומתגברת אצלו הרתיעה מפני ההודאה. מי שמתבייש בעונו בושא אמיתית, עלול להגיע למצב שבו אינו מסוגל להודות בחטא מרוב בושה.

נמצינו למדים: ישנה הכחשה, וישנה הכחשה. ישנו אדם המכחיש מתוך מחשבת זדון, כדי להעלים את האמת. הכחשה זו ניכרת בכך שהיא מלווה בהעמדת פני תם, ובתקיפות מירבית. ומאידך, ישנה הכחשה שכל כולה הודאה, ובמה הדברים אמורים? באדם המכחיש משום שמתבייש להודות. בהכחשה זו אין זכר לתקיפות, היא נאמרת ברתת ובבושת פנים.

מעתה, מובנת מאד התנהגותה של שרה. לא זו בלבד שלא היה כל עוול במה שהכחישה, אלא אדרבה, אילו היתה מודה, היה זה מתפרש כזלזול בחומרת החטא. החרטה שהתחרטה היתה כל כך עמוקה, שהיא מנעה ממנה את האפשרות להודות באשמה.

היא אמנם הכחישה, אבל אין לך הודאה גדולה מזו... היא הכחישה בבושת פנים, או ליתר דיוק, העמידה פנים כמכחישה, כדי להביע בכך את חרטתה. ואם נדייק היטב בדברי הפסוק, נמצא זאת מפורש בתורה "ותכחש שרה לאמר", כלומר, אמנם הכחישה, אבל זה היה "לאמר", ישנה כאן כוונה נסתרת במילים שאמרה. וזה מה שמסיים הפסוק: "כִּי יֵרָאֶה", היא עשתה זאת כתוצאה מיראת שמים, ולא מתוך חוצפה ח"ו.

בכל זאת הורה לה אברהם שעליה להודות במעשה. ואולי דוקא אחרי ההכחשה, היה מקום גם להודאה - כי מעתה מובן לכל, שאין בהודאה כל סימן לזלזול בהכרת החטא!

בש"ם בצלאל - לע"נ הרה"ח רבי משה שמואל ב"ר בצלאל ז"ל זצ"ל

וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם (יח ב). חז"ל הקשו מהו כפל הלשון שאומר "וירא וירץ לקראתם". ויש לפרש, דהרי המלאך רפאל בא לרפאותו מצער המילה, ומיד כשראה את המלאך רפאל בריחוק מקום, מכל מקום 'המלאך' יראה מרחוק ואין הבדל לבחינת הרוחניות למנוע הרפואה, ותיכף ומיד עשה שליחותו רפאל ורפאהו, וזהו הפירוש "וירא", שעל ידי שראה אותו נרפא, ולכן "וירץ לקראתם", שאחר שנרפא היה יכול לרוץ אליהם.

אך הנה נא ונראה הפצקתה הבאה אלי עשו כלה וגו' (יח כא). קשה, מהי הכוונה "ארדה נא ואראה". ויש לפרש, שעל פי הדין אם הקב"ה היה מעניש את האדם לפי ערך מעלתו וגדולתו של הקב"ה, שהוא הכעים את המלך האל-הגדול הקב"ה, היה החוטא מתחייב מיתה אפילו על כל חטא שהוא, וכמו שאמרו חז"ל "הכל לפי המבייש והמתבייש". אלא שהקב"ה נוהג במידת החסד והרחמים, וכשהוא בא לשפוט את האדם, הוא יורד ממדרגתו הנעלה, ומשווה את עצמו לנבראים ושופט אותם ביחס לנבראים, ובוה יש לפרש שאומר הקב"ה "ארדה נא" שהקב"ה יורד ממדרגתו בשעת הדין ושופט את הנבראים ביחס אליהם.

אל תביט אחרריך... המלט פן תספה (יט יז).

יש לדעת, מדוע ציוה המלאך ללוט שלא יחזיר פניו ויראה את העונש של סדום. ויש לפרש, כיון שגם לוט היה בעל עבירה, וידוע שעבירות האדם נרשמים בפניו במצחו והכרת פניו תענה בו מה פעל, לכן לטובתו נאמר לו שלא יחזיר פניו לעיר סדום, כי המשחיתים יכירו בו סימני התינוב והחטא, ואין לו זכות להינצל מהם, וצא למד מה עלתה לאשונ.

וה' פקד את שרה כאשר אָמַר (כא א).

חז"ל דרשו דלכך נסמכה פרשה זו לפרשת אבימלך, כדי ללמד שכל המתפלל על חבריו הוא נענה תחילה, ומשמע דשרה נפקדה על ידי תפילת אברהם על אבימלך. וקשה, שהרי הקב"ה כבר הבטיח לו קודם מעשה זה שיתן לו זרע, וכמו שמפורש כאן בפסוק "וה' פקד את שרה כאשר אמר". ויש לפרש, דהקב"ה הבטיח לו שיתן לו בנים, וההבטחה תתקיים בסגולת ובזכות מצוה שתבוא לפניו, שכן דרכו של הקב"ה: 'כשירצה ה' להטיב, יזמין המצוה שסגולתה היא הטובה המבוקשת'. ולכן הזמין לו הקב"ה המעשה עם אבימלך, כיון דהסגולה להיפקד בבנים היא כשיתפלל על אחרים שיפקדו הם בבנים.

ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק (כא ג). קשה, דהמילים "הנולד לו" מיותרים. ויש לפרש, דהגם שהיה לו בן אחר שהוא ישמעאל, סוף כל סוף רק יצחק נחשב להתייחס כבן "הנולד לו", שהוא היה תכלית תאוותו ורצונו של אברהם אבינו.

כל הכתוב לחיים

איצ'ר פנינים וביאורים מנדולי הדורות בדברי רבינו

הלכה ודרוש

אגדה וחסידות

צדיקים נעשים מרכבה לשכינה – במקום המלאכים

מדוע אצל פרעה לא נאמר הטעם "כי נביא הוא"

"כי נביא הוא", וי'דע ש'הגם ש'נסת'רה, היא לא נ'טמא'ה (כ ז).

דבר נפלא כתבו בפני דוד ובאגרא דכלה, דלפי דברי רבינו מובן מדוע גבי פרעה (יב יא-יג) לא נאמר להשיבה לאברהם "כי נביא הוא", דהרי אשת ישראל שנאנסה מותרת, וכשהיתה אצל פרעה עדיין לא היה אברהם כהן ואשת ישראל שנאנסה מותרת, ורק אחר מלחמת המלכים שניתן לו הכהונה, וכדאיתא בגמ' (גדרים לב, ב) שהקב"ה נטל הכהונה משם ונתנו לאברהם, וא"כ מוכח דהיה כהן, ואשת כהן שנאנסה אסורה, והרי האבות שמרו את כל התורה, ולכן אמר הקב"ה דאברהם ידע בנבואה שלא נגע בה ולכן מותרת.

האיך סמך אברהם על הנבואה והרי תורה לא בשמים הוא

אולם, בעיקר דברי רבינו צריך ביאור, דהאיך סמך אברהם אבינו על נבואתו, והרי אמרינן 'תורה לא בשמים היא', וכדאיתא בשבת (קח, א) שאין לסמוך על אמירת אליהו הנביא בהלכה, דתורה לא בשמים הוא, ופירש"י דאיסור והיתר אין תלויים בו, כיון דתורה לאו בשמים היא יעו"ש, וא"כ האיך הותר אברהם את שרה ע"פ נבואתו.

א. בספר ליקוטי יהודה כתב, דהרי כתב האור החיים הקדוש בפרשת ויחי, דהאבות הק' קיימו כל התורה רק בתורת חומרא וקבלה, וכלשון קודשו של רבינו שם: והאבות לצד חביבותם בה' וחשקם באושר עליון קיימו הכל, כאמורו (לעיל כו, ה) "עקב אשר שמע" וגו', ואמרו ז"ל (יומא כח, ב) קיים אברהם אבינו אפילו עירוב תבשילין, להרויח תועלת המצות ועסק התורה. אבל במקום שהיו רואים תועלת דבר ההצלחה להם, כמו שתאמר יעקב כשהרגיש בהצלחתו בנשואי ב' האחיות, העלים עין מריוח הנמשך מקיום המצוה ההיא, כיון שאין לו עונש אם לא יקיימנה, כל עוד שלא נתנה תורה. ומה גם אם נאמר שהיו עושים על פי הדיבור, כי האבות נביאים היו (מגילה יד, א) וה' אמר להם לעשות כן.

ואיתא בשם הרה"ק הדברי חיים מצאנז זי"ע, דבדבר שהוא מותר ע"פ הלכה אלא שבעל נפש רוצה להחמיר על עצמו, שוב רשאי לסמוך על רוח הקודש כשרואה שאין חשש חומרא, והביא ראיה לזה ממה ששתו השבטים יין עם יוסף, אע"פ שעדיין לא ידעו שהוא אחיהם וחשבו שהוא מצרי, אלא כיון דמעיקרא דינא עדיין לא היו מוזהרים על זה, רק החמירו על עצמם לקיים כל התורה, ולכן כשידעו ברוה"ק דאין בזה חשש שפיר שחו. [ועי' במקור חיים (צאנז, אות תל"ד), הובא בעטרת חיים עה"ת פר' מקץ בפס' "וטובו טבח", ושם ציין למה שכתב בס' דברי תורה (מונקאטש, ח"ו אות י"ב) שפ"ם מה"ק משינאווא]. וכן אמר גם הרה"ק מלובלין זי"ע (והר"ד בס' רמתים צופים בנתיב"א זוטא) יעו"ש, וא"כ בשם סמך אברהם אבינו בזה על נבואה, כיון דממילא כל מצוותיו היו רק בתורת חומרא.

ב. בשו"ת יד אליהו (רגולר, ח"א סי' מ"א) תירץ, דכל עיקר הטעם שאסור לסמוך על רוח הקודש לברר הספק, הוא כדאיתא בפרק הוזהב (ב"מ נט, ב) דתורה לא בשמים היא, והיינו דוקא לאחר שניתנה התורה כאן בארץ, דשוב לא ניתן רשות להשתמש בבת קול ורוח הקודש, אבל אברהם אבינו שקיים כל התורה בעודו בשמים, ודאי היה מותר לו אז להשתמש ברוח הקודש לברר הספק.

ג. ובפשוטות י"ל ע"פ מה שכתב המשנה למלך (פ"ט מהל' אישות ה"ו) דרק בספקא דדינא לא סמכינן על נביא, אבל בספקא דמצאיות שפיר סמכינן על נבואה ורוה"ק, יעו"ש. וכ"כ גם החיד"א בספר ברכי יוסף (או"ח סי' ל"ב) והוכיח כן מהמהבור בכמה דוכתי דלברר ספקא דמצאיות שפיר סמכינן על פי אליהו, כמבואר בשבת (קח, א וברש"י שם) דאם יבא אליהו ויאמר דפסקה זוהמא מדג, כותבין עליו ס"ת. וכן בברכות (לה, ב) אמרו, דלכשיבוא אליהו ויאמר אי הויה קביעותא. ובפסחים (ג, א) אמרו, שמא יבא אליהו ויאמר על התרומה התלויה שהיא טהורה. וביבמות (לה, ב) אמרו, אם יבוא אליהו ויאמר דהאי דאיעברא מפלה, יעו"ש. וא"כ שפיר סמך על נבואתו לברר המציאות אם נטמאה או לא.

ד. ויש לציין דבבית מאיר (סוף אהע"ז בקונטרס צלעות הבית סי' א') כתב דהא דלא בשמים היא, היינו דבמקום שצריך שני עדים, נביא לא נאמן, אבל במקום שמשפיק עד אחד, אכן אף נביא נאמן. וכן כתב בקובץ שיעורים (ב"ב אות תר"מ, ובח"ב קונטרס דברי סופרים סי' ה') בט' גנויות מוכרות נבילה וא' מוכרת בשר כשרה, אם יבוא נביא ויאמר שהבשר שנמצא היא מהכשרה, אין הולכים אחר הרוב, כיון שגם ע"א נאמן בזה. ולפי"ז כיון שע"א נאמן לומר על אשה שהיא לא נאסרה, לכן אפשר לסמוך גם על נביא.

ה. ועוד אפשר לתרץ ע"פ המבואר בשו"ת חת"ם (או"ח סי' ה"ח), דבמקום ספקות נביא נאמן, ורק שכשר הוחזק דבר, אף המאמר ע"פ רוב, כגון שהוחזק שגם ע"פ רוב בעילות אחר הבעל, אין הנוביא נאמן. וא"כ גם כאן, כיון שהיה הדבר ספק ולא הוחזק מה היה אצל אבימלך, לכן גם נביא נאמן בזה.

מה מועיל שידע אברהם שלא נטמאה והרי אין אדם נאמן על עצמו

יש לדון, דגם אם נאמר שבירר אברהם אבינו על פי נבואה שהיא מותרת ולא נאנסה, האיך סמך על זה, והרי בכתובות (כו, א) איתא דרבי זכריה בן הקצב נשבע, המעון הזה שלא זה ידי מתוך ידה. ואמרו לו, אין אדם נאמן על ידי עצמו. והכא נמי, אף דהוא נביא, אינו נאמן לומר כי היה דבר ה' אליו במחזה שטהורה היא, דאינו נאמן על ידי עצמו. ודיני התורה שוים לכל.

א. באגרא דכלה כתב, דודאי כשאדם בא אל הבית דין ואומר נשבית אשתי וטהורה היא שלא זה ידי מתוך ידי, דודאי נאמן, כי הפה שאסר וכו', וכאן לא היה בית דין ישראלים שידעו מזה הענין, רק אברהם, ולגבי ידידיה מהימן בידועו הטיב.

וכן תירץ החיד"א בפני דוד ביתר ביאור, חו"ל: ונראה דזהו שאינו נאמן על עצמו, חומרא מדרבנן, משום מעלת יחסין והוא חומרא. וכ"כ הרב בית שמואל (סי' ז' סק"ד), וסיים, דדוקא להעיד אינו יכול, אבל אם לא ידע שום אדם דהיתה שבויה אצל הוא, והיה עמה וידע שלא נטמאת, מותרת לו, ע"כ. ומאחר שכן, באותו פרק דלא היו ישראל עדיין בעולם, לא היה צריך אברהם אבינו ע"ה לנהוג חומרא זו, דמדינת שריא, וגם, אם לא ידע שום אדם, אין להחמיר. והשתא כלא ידע שום אדם דמי, גזרים כמאן צלינתהו, ומה ידעו מדיני וחומרות ישראל, עכ"ל.

ב. בחקל יצחק כתב לתרץ, היות שמצד תורת דין בני נח, לא היתה אסורה לו, כיון שנאנסה, רק מצד חומרא, יען שהיה מקיים תורת משה, ועל דבר שאינו רק מצד חומרא, יוכל לסמוך על הנבואה ואפילו לעצמו, כי כל התורה היה לו רק מצד הנבואה, ע"כ כמו שהנבואה אסרה לו רק הנבואה היתירה לו, כעין מה דמצינן בדברי חז"ל הם אמרו והם אמרו. [וכעין יסוד זה שהובא לעיל מהרה"ק מלובלין וה'דברי חיים' זי"ע].

"וירא אליו ה'". פגנת הפתוח היא, ש'בא להודיע ש'הש'רה ה' ש'כינתו עליו ונעשה מ'רכבה לש'כינה. ו'תמצא ש'אמרו ז"ל (ב"ר פמ"ו) ה'אבות מ'רכבה לש'כינה. ו'הוא אומרו "וי'רא אליו ה'", ש'גלה ה' ש'כינתו אליו. ו'ל'ה ה'קדים ת'בת "אליו" ל'ה'ז'קרת ה', לומר ש'נתגלית עליו הש'כינה, מה ש'לא נ'שמע באומרו "וי'רא ה' אליו" כי ה' י'פסיק בין ה'גלוי ל'מתגלה בו, ו'הבין. ו'ל'ה תמצא ש'לא נ'אמר עוד "וי'רא" בכל ה'נבואות ה'נאמרות ל'אברהם א'חרי זאת א'לא ו'יאמר ה', כי מצינו הוא ל'פניו ע'טרה ל'ראשו" (יח א).

רבינו מביא דברי המדרש שהאבות הקדושים נעשו מרכבה לשכינה, ודרש לה ממה שנאמר אצל אברהם (ז, כב) "ויעל אליכם מעל אברהם", ואצל יעקב נאמר (לה, יג) "והנה ה' נצב עליו". ובה מפרש רבינו, שמה שנאמר כאן "וירא", אין הכוונה רק שנתגלה אליו באותו הפעם, אלא שבאותו גילוי השרה ה' שכינתו עליו בקביעות, ונעשה מרכבה לשכינה.

ובספה"ק ישמח משה ביאר דברי רבינו, דלכאורה קשה, הרי נושאי המרכבה הם מיכאל וגבריאל ורפאל שהם מלאכי מרכבה, ומה הכוונה שהאבות הקדושים נעשו מרכבה. ומבאר, שבזמן שהצדיקים בדור, הקב"ה מתלבש בצדיקים, אבל אם אין צדיקים, הוא מתלבש במלאכים, ולזה מלאכי מרכבה אי אפשר שישתלחו בשליחות, רק אם צדיקים נעשה מרכבה לשכינה. ומוסיף רמז נחמד לפירושו של רבינו, שתיבת "אליו" ראשי תיבות: אתו להתחבר יומם ולילה.

ועיין לרבינו בפרשת קדושים בפסוק (ז, כ) "והתקדשתם והייתם קדושים": יצו ה' שהיו נוטים אל בחינת הקדושה, ובהו הוא מבטיחם שהיו במדרגת המלאכים הנקראים קדושים, דכתיב (דניאל ח, יג) "ויאמר אחד קדוש", והוא אומר "והייתם קדושים". ותמצא שאמרו ז"ל (במדב"ר כ, כ) בפסוק "כעת" יאמר ליעקב" וגו' (במדב"ר כג, כג) כי המלאכים היו עומדים בשורה החיצונה וישראל בפנים, ושואלים מלאכי אליקים לעם קדוש" מה פעל א-ל". נמצאת אומר, כי קדושי במקום המלאכים הם ישראל. פירוש הכתוב ופירש הדבר שבו יתקדשו אומר, "ושמרתם את חקותי", פירוש שתמרו מצות אלה תעשה, ותקיימו מצות עשה, בזה אני מקדשכם, כי ע"ז זה שם הוי"ה מתגלה עליו, ובהו מתקדש. וכמו שכתוב בווהר (תק"ו"ד תיקון ע') כי האבר שבו עושה מצוה שורה עליו שם הוי"ה הרמוז בתיבת מצוה, עכ"ל. והרי מפורש בלשון רבינו "כי קדושי במקום המלאכים הם ישראל, ומהמשך פירושו על השראת השכינה על העושה מצוה, ניתן ללמוד כוונתו, שכשהיו ישראל קדושים, תשרה השכינה על ישראל ולא על המלאכים.

טוהרה ודהדור בתשובה קודם לימוד התורה בכלל, וקודם לימוד הקבלה בפרט

"קח צן מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ" וגו'. פת לחם ירמו ענן הנוגע למלאכים ש'י'קחו "מעט מים" שהיה התורה. ו'להיות כי התורה יש בה ח'חיתת הפ'שט וג'חיתת הפ'נימיות. ו'הנה הפ'לאכים ש'באו ב'דמות א'נשים, הוא גוף ש'כ'רא ל'הם ה' ר'וחני מ'הגל'ת ה'א'ורים (ו'הר ח"א נח), ו'בער'ה ע'צמות הפ'ל'אך י'חשב גוף ו'יתח'ש אליו ב'חיתת ר'גל, כ'דיוע הש'עם ל'י'דע חו, ו'רמו ל'הם ש'י'קחו "מעט מים" מ'פ'שטי התורה ו'יטרו בו ר'גליהם ש'הוא ב'חיתת גוף הנ'צר ע'ליהם. ו'ש'ענו "תחת העץ", שהיא התורה ש'נקראת "עץ חיים", ו'ל'ה א'מר "קט'צ" ב'ה"א ה'קידעה. גם א'מר ל'הם ש'י'קחו "פת לחם", הוא ב'חיתת פ'נימיות התורה ו'ס'עדו בו פ'נימיותם, ו'הוא אומרו "ב'פ'כם". ו'ד'קדק לומר "פת לחם", פת ש'יש בב'חיתו ל'הם, ש'הם ג' ה'יות, ש'הם ב'חיתת ח'יתת ה'עולמות (יח ד).

מבואר בדברי רבינו, שאברהם אבינו רצה ללימוד עם המלאכים תורה, הן פשוט התורה והן פנימיות התורה, והיות שהם ירדו לעולם בדמות גוף של בני אדם, וזה נקרא 'רגליהם' של המלאכים, לפיכך אמר להם שיתרו גופם תחילה בלימוד פשוטות התורה, ואחר כך יתעסק עמהם בפנימיות התורה.

כמו כן כתב בזה בספה"ק עבודת ישראל, עיי"ש, ובספה"ק אמרי יוסף ביאר דברי רבינו, דאי אפשר לזכות לתורה ובפרט פנימיות התורה בלי טהרה ולבת תשובה, כי הלימוד תורה ועוסק במצוות קודם שעושה תשובה, הוא בכלל מה שכתוב "ולרשע אמר אליקים מה לך לספר חקי" (תהלים ג טז), ולכן אמר להם שילמדו פשטי התורה לשם תשובה וטהרה מעוותותיהם, ואחר כך יוכלו לעסוק בתורת הסוד.

ויש להביא כאן דבר נורא, שכתב בספר עבודת הלוים (עמ"ס שבעות, בהקדמה) בשם הרה"ק הדברי חיים מצאנז זי"ע מדוע זכה היה הקדוש החושן שחיבורו הגדול יתפרסם כל כך בעולם, וז"ל: אדמו"ר הגה"ק רשכבה"ג צזוקלה"ה מצאנז, אמר על ספר קצות החושן ז"ל שנתקבל כל כך בעולם, וכבר היו גאונים גדולים יותר ולא זכו לזה, אלא שלימוד קצוה"ח היה ביראה גדולה, וקודם שישב ללימוד היה דרכו להלך בחדר מיוחד ועשה תשובה בבכי עצומה שלא יהיה בכלל "ולרשע אמר אליקים מה לך לספר חקי". ועי"ע בספה"ק מאור ושמש פר' דברים (ד"ה א"י אלה הדברים, השני).

ובפרשת אחרי (יח, ד) כתב רבינו לכאר מה שנאמר בסיום פרשת העריות "ואת משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו", ולכאורה מדוע צוה דוקא בסיום מצוה זו על שמירת כל המצוות עשה ולא תעשה. והנה לשונן: 'באמצעות שמירת העריות ימצאו הכנה בנפשותם לקיים מצות עשה, כאמור 'משפטי תעשו', ושמירת כל הלאות כאמור 'חוקותי תשמרו'. מה שאין כן אם יתעבי מעשיו בדרך ההוא, תחלה נפשו בתחלואי הטהומא, ולא יקיים אחת מהנה, כי טומאת חטא זה משרה טומאה על כל איברי האדם וכוחותיו. וכיון שכן, לא הלאין לא ימנע מהו, כי בכל אבר וטומאתו בו, וכן מצות עשה. והגם שיעשה לפעמים איזו מצוה, אינה מצוה, כי לא יתרצה בה הבורא יתברך שמו, על דרך אומרו "ולרשע אמר אליקים מה לך לספר חוקי" וגו', כי אין חפץ לה' בהם אלא במצוה הנעשית בקדושה.

ובכמה מקומות כותב רבינו, שתנאי היסוד ללימוד תורת הסוד, הוא רק לאחר שזיכר הלימוד עצמו כראוי, ורק לאחר שלמד את כל גולות התורה. וראו דבריו בסוף פרשת משפטים (כד, יא): יני עווד לאלה-ה מילין ב'פירושן של דברים, ושומר אינ עצימי ומתעלות על ספר, דברים היושבים בסתר עליון, לכל יתנו מהם מן שאינו ראי לאור באור החיים.

ובספר חפץ ה' (שבת פח, ב): ידוע הוא כי התלבושת התורה הוא הפשט, וגופי התורה ועיקרה היינו הסוד אשר בלתי נראה, והיותו כי נתנה לבשר ודם, עשה לה ב"ה מלבוס לבלי יפשוט ידיהם כל הבא ליטול, עד וטרח בפשט ויהיה נאמן ביראתו ובעבודתו ואז יכנס דרך שם לסודי התורה, דממילא כבר גבר בו צד הרוחניות כמלאכי אליקים.

ובספר ברייתא לציון (ויר"ד סי' רמ"ז ס"ד) על דברי הרמ"א שאין לאדם לטילל בפר"ס רק לאחר שמלא כריסו בשר ויין, והוא לידע איסור והיתר ודיני המצות, כתב רבינו: נראה, דאין מספיק לאדם לומר אדע דיני התורה איסור והיתר כן, מספיק דאין ומהשלחן ערוך שחיבר מורנו הרב יוסף קארו, שנתפשט בכל הקהלות לזון על פיו, ואעסוק בחכמת הסוד, הגם כי רבה היא, נראה כי על עוד לשון דיע עיקר הדין מהש"ס ומצאנו, אינה יכול לעמוד על אמתות הדין, ומוסיף רבינו: אלא דעל כל פנים אם זה האדם דעתו רחבה, יכול לקבוע עתים ידועים או ימים ידועים להסתכל ולברר בנוראות ה', לקיים מצות "דע את אלקיך ועבדהו" (דה"א כח, ט), כאשר הפליא לומר האלקיך רשבי" צזוק"ל בספר זוהר הקדוש. עכ"ל.

נאות מנדולי שיעור והוגו תורת האור החיים הקדושים מקיבוים:

עם הספר "כל הכתוב לחיים" הכולל אלפי ביאורים מנדולי הדורות על ספר "אור החיים" הקדוש, ברגישים 'בתחית ו'עריבות בדברי האור החיים הקדוש, ו'גלים צ'צונות ו'נפלאות בתורתו הקדושה, עד כ'כדי ש'פ'שתמנן ו'שתלשנן א'חורין.

להשיג בכל חנויות הספרים, או בקו ה'מורשת' 0733.713.620

מתקנות ועדיבות טוב התורה

אור החיים – ספרו הקדוש על התורה

מאמרים משובבי נפש להתלהט ולהתקדש בלימוד אור החיים הקדוש

שוה לכל נפש – כפי דרגתה!

אפשר ופלא הפלאים של הספר הקדוש, שיחד עם עמקותו העצומה ורזיו הנשגבים – נכתב בסגנון השוה לכל נפש. צדיקים ובעלי מדרגה מוצאים בו מפתח להיכלות טמירים, מעמיקי עיון מפלפלים בחידושי ומשתאים מאמתותם, ויהודים פשוטים ממשמשים בדפיו וסופגים אל לבם התעוררות.

איברא, כל הוגה ומעמיק בספר – גם אם גשתו אל הקודש נעשית בפשטות – רואה וחש, כי גם הדברים הנראים פשוטים, עומק ושגב יש בהם, ולא נכתבו בצורה זו אלא כדי שיוכנו לכל אחד. בפשטות תמציתית, ללא כל התפעלות או הצבעה מדגישה על חידושים, כתב רבנו את חיבורו, בבחינת הכתוב (קהלת ט, יז) "דברי חכמים בנחת נשמעים". החידוש מובלע באותה נעימה, והרז טמון בקפלי הסגנון הפשוט, וכל אדם מוצא בדברי רבנו כפי דרגתו ושיעורא דליביה.

לא רק סודות התורה נגנזו בלשונו הפשטנית של רבנו. כל דבריו – כולם ממש – בקיצור המחפה על העומק, מועט המחזיק את המרובה, וכל מילה בלשון קדשו טעונה משמעות נסתרת ועמוקה. יש שבמלים בודדות הוא מקיף נושא שלם, או רומז לו. ובעוד הלומד לומד לפי דרכו, המעיין והמדקדק – אם ברי לבב הם ועיניים זכות להם – יחושו במשמעות הנעלמת.

הגה"ח רבי משה שלמה ווייס ('בטלן') זצ"ל מלידי לאדו' ומחסידי הרה"ק בעל ה'ישמח ישראל' מאלכסנדר ז"ע ואחיו הרה"ק בעל ה'תפארת שמואל' ז"ע. בפרוץ מלחמת העולם הראשונה, עבר לסלונים, שם התקרב להרה"ק רבי שמואל מסלונים ז"ע, ובהמשך עקר לקעשינוב – שבאותה עת הוחלף בה השלטון, מרוסי לרומני – ומשם היה ביכולתו לנסוע להרה"ק רבי אברהם מתתיהו משטעפינישט ז"ע.

בקעשינוב הכיר את כ"ק האדמו"ר רבי יעקב יוסף מסקווירא זצוק"ל, וכשעבר לעיר קאלארש שבבסרביה הצטרף אליו. גם כשהמשיך הרבי ליאס שבסלונים, היה רבי משה יד ימינו ונתמנה להיות משמשו בקודש – והיו מכנים אותו 'רבי משה גבאי'. גם במלחמת העולם השנייה לא זזה ידו מתוך ידו, ולאחר המלחמה כשהרבי קיבל אשרת כניסה לארצות הברית ורבי משה נאלץ להישאר באנטוורפן – היה רבי משה שולח בכל יום מכתב לרבי.

באותן שנים, התקרב לכ"ק האדמו"ר רבי יוסף גרינוולד מפאפא זצוק"ל, שהתגורר באנטוורפן, ויחד עמו נסע לארץ ישראל והסתופף בצל הרה"ק רבי אהרן מבעלזא ז"ע. בשנת תש"ו, עזב את אנטוורפן והתיישב בירושלים עיר הקודש, שם התקרב מאד אל כ"ק האדמו"ר בעל ה'בית ישראל' מגור זצוק"ל – שרגל היה להפטיר לעברו: "דו ביסט גארנישט אזא בטלן..." (= אתה לגמרי לא כזה בטלן). כן היה מקורב מאד אצל כ"ק האדמו"ר רבי חיים מאיר מויוז'ניץ זצוק"ל ואצל כ"ק האדמו"ר רבי יוחנן מרחמסטריווקא זצוק"ל.

לאחר שאמו נפטרה, בשנת תש"כ, עקר רבי משה לארצות הברית והתיישב ב'שיכון סקווירא', סמוך ונראה לרבו המובהק, ונחשב לאחת מ'מדמויות ההוד' בין

החסידים. לאחר פטירת רבו, בב' בניסן תשכ"ח, קיבל מרותו של כ"ק האדמו"ר שליט"א וחזק את התקשרות כל העדה אליו. כאשר התבקש לבית עולמו, בכ"א בטבת תשל"ב, הלך לפניו צדקו ושמו הטוב נישא בפי כל.

בקי עצום היה בכל חדרי תורה, בש"ס ובפוסקים ובמילי דחידותא, אך התקשרותו העצומה עם הספר 'אור החיים' הקדוש, פלאית היא, וכפי שהתבטא כ"ק האדמו"ר רבי חיים זאנוויל מריבניץ זצוק"ל (שהכיר את רבי משה מקעשינוב ומשטעפינישט, שכן הרה"ק משטעפינישט החשיבו כבן ממש) בהגדרה נדירה: "רבי משה בטלן הוא 'חד בדרא' בלימוד 'אור החיים' הקדוש" (קונטרס 'איש חסיד היה' (פרק ג, אות כד) שבספר 'יד אור החיים' הקדוש' בעריכת הרה"ח רבי חיים דוד באקאן שי"ח).

וסיפר עוד, שבשטעפינישט היה חברה של כמה לומדים שכל אחד מהם ידע ש"ס בעל פה ("צוריק-צו-וועגס" – ישר והפוך), ורבי משה היה 'יחיד מומחה' באור החיים' הקדוש.

דמותו של רבי משה חקוקה בקרב זוכריו 'אור החיים' איד', והיה לומד 'אור החיים' הקדוש בכל יום וכל היום, בחרדת קודש ובעיון מעמיק, כשבכל שבוע היה לומד כמה פעמים את דברי רבנו על הסדרה. נוהג היה ללמוד עם בחורים ואברכים, כשהוא מדריך ומדבר: "גוט צו קייען" (= ללעוס טוב את דברי 'אור החיים' הקדוש), "צילען די ווערטער" (= למנות את התיבות) וכדו'.

ואף אמר פעם – להרה"ח רבי חיים אלתר ראטה ז"ל – כי "הלימוד ב'אור החיים' הקדוש מדרך את האדם בדרכי הלימוד, ממש כפי שבלמוד גמרא לומדים כיצד ללמוד". ואם בכל השבוע כך, בשבת קודש היה כל כולו שקוע ב'אור החיים' הקדוש, מבואו ועד צאתו, ואמר כמה שיעורים בכל עת מצוא.

אלו שזכו ללמוד עמו, רכשו מבט מזוכך על לימוד 'אור החיים' הקדוש ושמעו מפיו ביאורים נפלאים בדייקו כל תיבה בלשון רבנו. בידו היו מסורים כללים ויסודות בתורת רבנו, וכל מילה גיתה אצלו 'תורה שלמה'. כששאלוהו מדוע אינו כותב את חידושי על 'אור החיים' הקדוש, השיב: "מה?! לכתוב פירוש על 'אור החיים' הקדוש?! הרי את הספר הזה לומדים בפרד"ס ממש, וככל שלומדים יותר כך מקבלים הרגש חדש. וממילא, כיצד ניתן לעשות חיבור על ספר זה".

התקשרותו המופלאה ל'אור החיים' הקדוש, יסודותיה עוד בהסתופפו בצל ה'ישמח ישראל' מאלכסנדר, עליו התבטא הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין ז"ע שנשמתו היא נשמת רבנו 'אור החיים' הקדוש.

המשכה, בכניסתו תחת צלו של הרה"ק משטעפינישט, נכדו של הרה"ק רבי ישראל מריז'ין ז"ע, שהוא זורעו אחריו החשיבו מאד את הקביעות בלימוד זה. וסופה והתעצמותה בקשר האמץ והעמוק שנרקם בינו לרבו המובהק מסקווירא, שקידש את הלימוד ב'אור החיים' הקדוש והשיתו כאחד היסודות והתנאים לשיטתו בהנהגה.

פעם אמר לו הרבי: "ידוע כי חסידים לא היו לומדים בספר שהמחבר לא היה גדול במדרגתו מהדברים שכתב בספרו. והנה, אם התקבל הספר 'אור החיים' הקדוש בכל חצרות החסידים, הרי לנו שהוא היה באלף מדרגות גבוה יותר מספרו" – ורבי משה נטל אמרה זו והעמידה לגד עיניו בלומדו בספר.

מספרים עליו, כי היה הוגה כל ימיו ב'אור החיים' הקדוש, ויחד עם זאת לא פסק מלמצוא בו חידושים שלא עמד עליהם קודם לכן. תלמידיו שזכו להשתתף בשיעוריו בספר

הקדוש, שתו בצמא את הדרכותיו וכלליו, כשהיה מורה ומלמד כיצד יש למצוא ענין וטעם בכל דבר. בהיותו בקי ורגיל ב'אור החיים' הקדוש, מיאן רבי משה לקבל מילה אחת מיותרת בלשון רבנו, כי לא הוסיף אות לתפארת המליצה וכל דבריו מדוקדקים בתכלית הדיוק, לרבות הביטויים והמליצות, ואפילו אופן הבאת הפסוקים.

כאשר הביא רבנו פסוק במלואו, או כשחיסר ממנו תיבה או אות, היה רבי משה מחפש ותובע לדעת איזה קושי בא רבנו לבאר באותו שינוי.

וכשפירש רבנו כמה פירושים – הטעים רבי משה – מוכרחים אנו ללמוד מכך, שרבנו לא מצא שלמות באחד מהם, כי באותו פסוק רבו הקושיות והדקדוקים ואין אחד מן הפירושים מקיף ומשיב על כולם, ורק בהצטרפות כל הפירושים יחדיו יסורו הדקדוקים והקושיות כולם.

במקום שכתב רבנו תיבת 'פירוש' בתוך דבריו, הגם שנראה שרבנו בא לבאר את תוכן דבריו, הדגיש רבי משה והוכיח שבכך מפרש רבנו לשון הפסוק ודיוקו.

דוגמא לדבר, נמצא לפנינו בפרשתנו שכתב רבנו על הפסוק (בראשית יח, ב) "והנה שלושה אנשים נצבים עליו" בזו הלשון: "ואומר 'נצבים', לומר, כי אברהם להכרתו במשרתי עליון הכיר בהם שהיו ממונים על דבר, **פירוש:** הכיר בהם שהיו שלוחים אל אברהם לצורכו, כמו שכן היה אחד לרפאותו ואחד לבשר 'כעת חיה' וגו'. ואחד, הגם שהיה הולך להפוך את סדום, אף על פי כן לסיבת אברהם היה עומד מעוכב מלכת עד אשר דבר ה' אליו והיה מה שהיה, ואז פנה והלך לו, הרי כי כל העמדתו היתה עליו". וביאר רבי משה, שמה שכתב רבנו 'פירוש', לא בא להטעים ולבאר את הרעיון שכתב, אלא לבאר תיבת 'עליו' שבואם היה לצרכו.

כששמע מאן דהוא האומר על לשון ה'אור החיים' הקדוש שהוא 'לתפארת המליצה' או 'אגב גררא', גער בו והוכיחו על פניו, כי אין תיבה מיותרת בלשון הזהב של רבנו.

הוא שרמז רבנו בהקדמתו וכתב:

ואת השני אקח – רוח דעת, לשקול במשקולת הדעת, בהתכוננות הדעת, שהוא דבר המתאים בין החכמה והבינה. ואל זה אביט בדבר ואופנו. **ואת אשר עדין יגיעו הדברים להבין בהם, לבל ישימו בפה מר למתוק מדבש, ויורק טעמו מחסרון המקבל.**

נערך מתוך שיעורי אור"ח הק'
מאת הרה"ח יהודה וייס שליט"א

© 2008

שלישי למילה - מנין ומדוע?

חז"ל הביאו במסכת בבא מציעא (דף פו, ב) על הכתוב בפרשה "וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האוהל כחום היום", מאי "כחום היום", אמר רבי חמא בר חנינא, יום שלישי למילתו היה ובא השי"ת לבקר את אברהם. ותמה רבינו, מנין נודע הדבר שאכן היה זה דוקא ביום השלישי, ומדוע דוקא ביום זה ולא לפני כן.

ומתחילה מצדד שאין להסיק מהכתוב אצל שכם שנאמר (לד, כה) "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים", ומשמע שאז הכאב גובר ביותר, כי יש לחלק ולומר ששם היה זה מחמת חולשה, שזה מובן בהגיון שבעבור שלושה ימים שהחולשה מתמשכת וגוברת, זו סיבה לדבר שבאו עליהם דוקא בזמן של חולשה מרובה, כדי שלא יוכלו להתנגד למולם. אבל כאן שמדובר מצד הסכנה ולצורך ביקור חולה, מסתבר לומר שביום הראשון הסכנה הרבה יותר ממשית וגדולה מאשר ביום השלישי. ומציין כראיה לדבר מדברי הגמרא במסכת שבת (קלד, ב) שם מוכח כחילוק זה שהסכנה שביום הברית גדולה ביותר מהימים הבאים שלאחר כך, וגם מהיום השלישי.

עוד מחדד רבינו, גם אם נאמר שהסכנה ביום ראשון איננה ביותר מיום השלישי, אבל על כל פנים יום השלישי אינו מסוכן יותר, ומדוע איפוא המתין הקב"ה ליום ג', הלא דבר הוא. ומה גם, שכאמור, מאן יימר שהיה זה אכן ביום ג'.

אמנם מביא רבינו לשיטת הטור (יורה דעה סימן שלה) שגירסא אחרת היתה לו בגמרא ולא כתב שהיה ביום ג', אלא סתם, שבא הקב"ה לבקר. אבל הר"ן שם סובר ומפרש שביום המילה וביום השלישי למילה אז יש סכנה, ולא ביום השני, וכמו שאמרו חז"ל שאין לבקר את החולה בכל ג' שעות ראשונות שבכל יום, כי אז גופו מתחזק ואם יבואו אז לבקר יטעו לסבור כאילו הבריא, וכבר לא יבקשו עליו רחמים. ממילא, גם ביום השני למילה אין לבקר החולה - הנימול, כי אז אינו חש ברע כל כך כביום הראשון, וכל היום נחשב כג' שעות הראשונות. לכן מובן שביום השני לא בא הקב"ה לבקר.

לצד זה, ביום הראשון לא בא לבקר, מטעם מה שאמרו במסכת נדרים (מ, א), מדברי רבא שביומא קמא דחליש צויה על אנשי ביתו שלא לפרסם הדבר, מחשש של עין הרע שידברו בענין ויכול להביא לו נזק.

לפי זה יונח מאוד שהקב"ה לא רצה לבקר את אברהם ביום המילה, שלא יתפרסם חוליו וידברו על כך, כי ודאי יגרם לפירסום בבוא אליו מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו ויתפרסם בכל העולמות.

אך אם תשאל מדברי הירושלמי במסכת פאה (פרק ג) שמחלק ואומר שלקרוי החולה יש רשות לבקר גם ביומא קמא, ופסקו המהרי"ק (סימן שלה), מחמת שכשהקרוי באים אין כל חשד שמחמת ביקור חולה נכנסו, כי דרכם לבוא בכל עת זה אצל זה. והרי השי"ת היה קרוב ביותר אל אברהם, ואין צורך לחשוש שבשביל לבקר הגיע. אלא שסוף כל סוף כשמדובר בהשי"ת אין להסתמך על היתר קורבא, כי הפירסום גדול ועצום ויכול לגרום להיפך הטוב. לכן תיכף ביום השלישי בא לבקר ולא לפני כן, ולא מטעם חולשה או סכנה.

סגולת 'המתפלל על חבירו'

וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש יהוה לשרה כאשר דבר (כא א).

בפרשתנו מסופר, שאבימלך לקח את שרה, והקב"ה העניש אותו שלא יוכל להוליד, ורק לאחר שהחזיר את שרה לאברהם, התפלל אברהם עליו שיוכל להוליד. ומיד אחר כך מסופר שאברהם בעצמו הוליד בן.

ואמרו חכמינו זכרונם לברכה שיש קשר בין הסיפורים, שאברהם בטבעו לא יכל להוליד, וזכה לבנים בזכות שהוא התפלל על אבימלך שיוכל להוליד, וכל המתפלל על חבירו הוא נענה תחילה.

ושאל רבינו הקדוש, הרי הקדוש ברוך הבטיח כבר לאברהם אבינו הרבה לפני הסיפור עם אבימלך שיהיו לו בנים, ואם כן מה היה צורך בסגולה של "המתפלל בעד חבירו"?

ומתוך רבינו הקדוש, שלפעמים הקדוש ברוך הוא רוצה שישועת האדם תבוא דוקא על ידי סגולה מסוימת שהוא יקיים, ומזמין לידו אפשרויות לקיים את הסגולה. וזה גם היה אצל אברהם, שהיה הקדוש ברוך הוא הבטיח לו בן, ואכן זימן לידו את הסגולה לזכות לזה.

ונמצא, כי סגולה היא בגדר השתדלות שהאדם עושה לזכות בישועה, כי לפעמים הקדוש ברוך הוא רוצה שהישועה תבוא דוקא אחרי עשיית הסגולה. [אבל כמובן שגם לאחר הסגולה, אין הדבר מובטח, רק לפעמים היא האמצעי להביא את הישועה].

וכלשון קדשו: 'הבטחתו יתברך היתה שיתן לו בן, והזמין לו ה' מצוה שסגולתה שיפקד, וזוה נתקיימה הבטחתו, כי כשירצה ה' להיטיב יזמין המצוה שסגולתה היא הטובה המבוקשת'. עד כאן לשון קדשו.

הכרת פניו ענתה בו

בפרשתנו מסופר על הפיכת העיר סדום על ידי המלאך. לוט בן אחיו של אברהם ניצל מן ההפיכה בזכות אברהם, ובא מלאך מיוחד להוציא את לוט ומשפחתו מן העיר, אולם הזהיר את לוט ומשפחתו שלא יביט אחורנית לראות את ההפיכה של סדום. לוט שמע לקולו וניצל, ואילו אשתו הפכה את פניה והפכה לנציב מלח.

רבינו מבאר מדוע הקפיד ה' על כך שלוט ואשתו לא יהפכו את פניהם לכיוון סדום, והנה לשונו: "הטעם, לצד כי הכרת פני אדם תענה בו מה פעל, לזה לא יחזיר פניו למול העיר, כי שם המשחיתים ויכירו בו סימן התיעוב ואין לו זכות להנצל מהם, וצא ולמד מה עלתה לאשתו". כלומר, היות שלוט ואשתו היו רשעים, והכרת פניו של אדם מעידה על מעשיו, ממילא אם יהפכו פניו המלאכים יכירו במעשיהם הרעים והרי אין להם זכות להינצל.

בהקשר לכך יוספר, שרבינו האור החיים הקדוש הקדוש סבל רדיפות ויסורים כמעט כל ימיו, עד שעלה לארץ הקודש, וכפי שהוא מספר בהרחבה בהקדמה לספריו הקדושים, שהיו לו רדיפות "מיום עמדו על דעתו" גם מיהודים שהציקו וציערו אותו.

בספר "מסעות ירושלים" מסופר, כי כשעלה האדמו"ר ה"מנחת אלעזר" ממונקאטש זצ"ל להשתטח בציונו הקדוש של רבינו בעהר הזיתים, סיפר כי אחת מהסיבות שאנשים רדפו אותו, כי הוא היה מכיר על המצח שלהם את העבירות שעשו, והיה מוכיח אותם על כך. [אגב, מסופר שאמר הרה"ק ממונקאטש, שציונו הקדוש של רבינו ממוקם באותו מקום ששפכו את ה"דשן" של המזבח בזמן שבית המקדש היה קיים, ולכן המקום קדוש ומסוגל ביותר].

יצוין שגם בפרשת ויגש (מו, ל) מעיד ומספר רבינו: "מצינו לצדיקים שלמים וכן רבים שהכירו ברושם הפנים מעשה אדם". ואולי מרמז על עצמו, וכפי דרכו להעלים מדרגותיו.

אלפים כבר נושעו

בזכות תרומתם למען האור החיים הקדוש והפצת ספריו הקדושים

קנה לעצמך זכות אצל האור החיים הקדוש

מוקד הישועות: 0733-713-620

כל הזכויות שמורות למורשת אור החיים הקדוש הוצאה לאור והפצת מעיינות הקודש בראשות הרה"ג משה שווארץ שליט"א
מען למכתבים סוקולב 9 ב בני ברק ליצירת קשר בקו המורשת 0733.713.620 מייל G077-490-4173@gmail.com